

Sukaktys: S. Freudui –150

S. FREUDAS IR SAVIANALIZĖ

S. Meškauskienė

Paulo Johnsono teigimu, S. Freudas, nors netikintis ir pasaulio religijas laikęs kolektyvine iliuzijos forma, „su tam tikromis išlygomis gali pretenduoti į geriausio žydo atstovo vardą... Žmonijai jis davė naują veidrodį, ir joks žmogus taip radikalčiai ir negrįžtamai nepakeitė to, kaip žmonės mato save ar iš tiesų kalba apie save, nes jis taip pat pakeitė ir savistabos žodyną“ (Paul Johnson, „Žydų istorija“. Vilnius, 1999).

Po psichoanalizės atradimų žmogus negalėjo savęs apibrėžti vien savo veiksmais ar poelgiais. Herojaus pozicija, iki tol taip ilgai palaikoma karinių, politinių ar moralinių idealų, buvo demistifikuota. Žmogus nustojo save apibrėžti mintimis ar tikėjimu, nes pasirodė, kad mintys ir tikėjimas yra tik maža milžiniško ledkalnio dalis. Psichoanalizė parodė, kad mūsų idėjos už gimsta nematomuose ir nuolat besikeičiančiuose pamatiniuose kloduose; taigi S. Freudas demistifikavo ir religiją bei filosofiją. Psichoanalizė grąžino žmogų į vietas, kurių jis bandė išvengti, ir atskleidė tai, ką žmogus atkakliai bandė nuslėpti (nuo savęs ir kitų). Psichoanalizė apibrėžė žmogų tuo, ką jis tuo pačiu metu ir neigia, ir išreiškia, bet aplinkiniais keliais; žmogaus esmė suvokiama per jo eksternalizaciją, kai jis negali internalizuoti, ir per internalizaciją, kai nepajėgia eksternalizuoti.

Psichoanalizės sukūrimas ir S. Freudos darbais neatsiejamai susiję su paties kūrėjo gyvenimu ir asmenine raida. Daugybė autorių ir S. Freudos biografų, bandžiusių perprasti šio fenomeno ištakas, pateikia įvairių interpretacijų, akcentuodami vienus ar kitus gyvenimo tarpinius, ryšius su S. Freudui svarbiais žmonėmis ar jo siektiniais idealais.

Vis dėlto neabejotina, kad S. Freudos savianalizės evoliucijos (kuri atspindi analizės sukūrimo istoriją) pradžia, kertiniu akmeniu tapo sapnų aiškinimas. Viename iš savo laišku W. Fliessui S. Freudas juokaudamas rašė, kad po jo mirties prie Vienos apylinkėse esančio namo, kuriame S. Freudas su šeima vasarodavo, turėtų būti pritvirtinta paminklinė lenta su užrašu: „Šiame name 1895 07 24 dr. S. Freudui atsiskleidė sapnų paslaptis“. Šiame name S. Freudas susapnavo chrestomatiniu tapusį sapną „Irmos injekcija“, kurio supratimas turėjo svarbią reikšmę ne tik formuluojant sapnų teoriją, bet ir kuriant naują mokslinį požiūrį į žmogaus psichikos struktūrą ir funkcionavimą. Kaip 1932 m. rašė pats S. Freudas: „Sapnų teorija užima ypatingą vietą psichoanalizės istorijoje ir žymi esminį poslinkį; dėl jos psichoanalizė žengė žingsnį nuo psichoterapinės procedūros iki giluminės psichologijos“.

KAS BUVO DAKTARAS S. FREUDAS 1895 m. liepos 24-ąją?

Gimęs 1856 m. gegužę 6 d. Freiberge, Moravijoje, pirmuoju vaiku iš trečiosios žydų pirklio Jakobo Freudo santuokos, Sigmundas didelėje tėvų šeimoje visiems laikams liko savo motinos numylėtinis. Paties S. Freudo manymu, tai buvo svarbus faktas: „Aš padariau išvadą, kad žmonės, užtikrinti savo motinų prielankumu ir meile, pasižymi ypatingu pasitikėjimu savimi ir nepakertamu optimizmu, kartais atrodančiu tiesiog didvyriškumu, atnešančiu neabejotiną sėkmę... Ryšys tarp motinos ir sūnaus yra geriausias pastovios meilės pavyzdys, netemdomas jokių egoistinių išskaičiavimų.“

1860 m. šeima persikėlė į Vieną, ir visas likęs S. Freudo gyvenimas iki priverstinės emigracijos į Londoną siejasi su šiuo miestu. 1873 m. S. Freudas gavo brandos atestatą, įstojo į Vienos universitetą ir 1881 m. baigė medicinos studijas. 1886 m. vedė Martha Bernays ir minėtu laikotarpiu, t. y. 1895 m. vasarą, Martha jau laukėsi šeštojo kūdikio.

S. Freudas pradėjo mokslinę neuroanatomo karjerą fiziologo Ernsto Bruecke's laboratorijoje, vėliau dėl lėšų stygiaus buvo priverstas jos atsakyti ir ėmėsi privačios medicinos praktikos, derindamas ją su moksliniais tyrinėjimais. S. Freudas pasirinko neurologiją ir jau pirmaisiais darbo metais parašė kelis darbus histologijos, fiziologijos ir neurologijos temomis bei tyrinėjo kokaino farmakologines savybes.

1885–1886 m. kelis savo neurologinio mokymo mėnesius S. Freudas praleido Paryžiuje, turėdamas galimybę tapti garsiausio to meto Europos neurologo J. M. Charcot'o mokinium. J. M. Charcot'as tada daug dėmesio skyrė isterijai ir jos gydymui hipnotine sugestija. Isterija J. M. Charcot'o dėka tapo viešu teatralizuotu renginiu, tačiau į vidinius pacienčių išgyvenimus niekas nesigilino. S. Freudas bandymas atkreipti

J. M. Charcot'o dėmesį į Vienos gydytojo J. Breurio patyrimą, siekiant katarsinių išgyvenimų, liko be atgarsio.

Isterija XIX a. pabaigoje buvo viena dažniausių nervų ligų. Kadangi S. Freudo specializacija buvo neurologija, suprantama, kad jo praktikoje tokių pacientų buvo nemažai.

Svarbiausiu akstinu S. Freudo mokslinės minties raidai tapo tuo metu žinomo Vienos gydytojo internisto J. Breurio mokytojas, atskleidęs, kad neurotinių pacientų simptomai turi prasmę. J. Breuris, išiklausydamas į savo pacientės Annos O. žodžius, pritaikė naują ligos požymių tyrimo procedūrą, kuri kartu tapo terapinė. J. Breuris savo darbais įrodė, kad ligos požymiai išnyksta, jei pavyksta rasti patogeninę idėją ir reaguoti į skausmingą praeities įvykį. Gilesni pacientų tyrimai rodė, kad dažnai nervinių sutrikimų priežastis buvo ankstyvosios seksualinės traumos. 1895 m. pasirodė bendras S. Freudo ir J. Breurio veikalas „Studijos apie isteriją“, kuriame autoriai išsklė hipotezę, kad konversinio sutrikimo, neturinčio jokio patologinio anatominio substrato, priežastis yra „užspausti“ nesąmoningi išgyvenimai, kurie likdavo nepasiekiami paciento sąmonei. Dažniausiai tų išgyvenimų turinys būdavo ankstyvosios seksualinės traumos. Sekdamas ligos požymių atsiradimo istoriją, gydytojas galėjo atgaivinti tą patogeninę atmintį. Reikėjo suderinti „stebėjimą“ su „gydymu“ ir pradžioje hipnozė buvo pagrindinė šių dviejų tikslų suderinimo ir siekimo priemonė, tačiau vėliau S. Freudas šia technika nusivylė. Būdama gera pagalbininkė siekiant išlaisvinti nuo ligos požymių, hipnozė trukdė pasiekti patį patologinį procesą. Taip hipnotinę sugestiją pakeitė naujas laisvų asociacijų metodas, reikalaujantis iš psichoanalitiko daugiau kantrybės ir leidžiantis pacientui pasirinkti medžiagą sesijai. Buvo atskleistas galingas perkėlimo fenomenas, tačiau Freudo mentorius J. Breuris atsisakė tolesnių šios srities tyrinėjimų.

Ryšys su J. Breuriu darėsi vis problemiškesnis. Vienoje S. Freudas jautėsi vis vienišesnis ir jau artėjo prie 40 metų ribos, t. y. vidutinio amžiaus krizės. Visą laiką teikęs itin didelę reikšmę magiškai skaičių galiai, šiuo gyvenimo laikotarpiu S. Freudos kentėjo ne tik dėl nelabai vykusios akademinės ir klinikinės karjeros, nepakankamo kolegų pripažinimo, bet ir dėl savo paties vidinės sumaišties, neužtikrintumo dėl tyrinėjimų krypties. Pasitikėjimą, kad eina teisingu keliu, keisdavo nerimas ir baimė, kad viskas yra klaida. Įvairūs somatiniai ligos požymiai (kurios dabar galėtume pavadinti psichosomatiniais), neurotinės baimės, nuotaikų svyravimai, mintys apie mirtį lydėjo rūpestį dėl vis didėjančios šeimos pragyvenimo užtikrinimo.

S. Freudas, kaip ir jo pacientai, nesutarė su pačiu savimi.

Šiuo metu S. Freudos supratimas apie psichopatologiją buvo gana gilus, bet jis abejojo, kokių laipsnių patologija susipina su normaliu psichikos funkcionavimu. Norint išsiaiškinti problemą, reikėjo rasti psichikos fenomeną, būdingą tiek sveikiems, tiek sergantiems žmonėms ir bandyti suprasti, kaip įvyksta poslinkis. Atrodė, kad sapnai atitiko tuos reikalavimus. Jau anksčiau, 1861 m., W. Griesingeris buvo išspausdinęs darbą, kuriame teigė, kad sapnai ir psichozės yra troškimų išsipildymas. S. Freudas norėjo patikrinti šią hipotezę ir jo paties sapnai galėjo puikiai tam tikti. Taigi sapno apie Irmos injekciją analizė patvirtino, kad sapnas, kaip ir neurotinis ligos požymis, turi prasmę ir yra siekimas išpildyti norus bei troškimus.

SAPNAS APIE IRMOS INJEKCIJA

Pagrindinė manifestinio sapno veikėja yra bendra W. Fliesso ir S. Freudos pacientė Irma, apie kurią S. Freudas galvojo iš vakaro ir kurios gydymas kėlė daug rūpesčių, nerimo, kaltės bei kitų įvairių jausmų. Kaip tik iš vakaro daktaras

O. Rie pasakė S. Freudui, kad Irmos savijauta nėra gera. Sunerimęs S. Freudas parašė išsamią jos ligos istoriją J. Breuriui, tikėdamasis pastarojo konsultacijos. Naktį S. Freudas susapnavo sapną:

Didelis vestibulius, į jį renkasi mūsų svečiai, tarp jų ir Irma, kurią aš iš karto pasivedu į šalį lyg atsakydamas į jos laišką ir priekaištaudamas, kad ji nepriėmė mano „sprendimo“. Aš jai sakau: „Jei tau dar skauda, tai jau tavo klaida.“ Ji atsako: „Jeigu žinotum, kaip man skauda gerklę, skrandį ir pilvą – aš tiesiog prikimšta skausmų.“ Aš išsigastu ir žiūriu į ją. Ji atrodo išbalusi ir pabrinkusi. Pagalvoju, kad gal pražiūrėjau somatinę ligą. Nusivedu ją prie lango ir apžiūriu gerklę. Ji tam priešinasi lyg moteris, turinti dirbtinius dantis. Aš manau, kad jai to tikrai nereikia. Paskui burna plačiai atsiveria ir dešinėje matau plačią balkšvą dėmę, o kitur – iškilusius žalsvai balkšvus šašus, priaugusius prie įdomiai susiraičiusių darinių, kurie tikrai primena turbininius nosies kaulus. Aš greitai pasikviečiu daktarą M., kuris pakartoja tyrimą ir viską patvirtina. Daktaras M. nepanašus į save, jis išbalęs, suglebęs ir jo skruostai švariai nuskusti. Dabar jau ir mano draugas Otto stovi šalia, ir mano draugas Leopoldas perkutuoja jos apdengtą krūtinę ir sako: „Jai priduslėjimas apačioje iš kairės“ ir rodo odos infiltratą ant kairiojo peties (kurį aš jaučiu per drabužius). M. sako: „Nėra abejonių, kad tai infekcija. Bet nesvarbu, išsivystys dizenterija ir toksinai bus pašalinti.“ Mes tiksliai žinome, kaip infekcija prasidėjo. Mano draugas Otto neseniai jai suleido propyl... propyl... propioninę rūgštį... trimetilaminą (prieš save matau išspausdintą formulę). Nereikėtų skirti injekcijų taip neapdairiai. Tikriausiai švirkštas buvo nesvarus.

S. Freudas pateikia detalią šio sapno analizę jau naudodamasis naujuoju laisvų asociacijų metodu. Taip sužinome, kad svečių priėmimas siejasi su būsimuoju S. Freudos žmonos gimtadieniu, į kurį pakviesta ir Irma. Mintys apie Irmą veda prie prisiminimų, susijusių su kitomis mo-

terimis, o įvairūs ligų požymiai sukelia daug asociacijų, susijusių su artimų žmonių ar kitų pacientų ligomis ir neretai itin nepalankiomis jų baigtimis net mirtimi bei nelengvais savo paties jausmais. Kad ir kaip gerbtinas dr. M., kuriam iš vakaro rašoma ligos istorija, sapne jo diagnostika juokinga ir nepagrįsta, ir pats jis atrodo visiškai geltonsnapis. Asociatyvinis metodas trimitaminą susieja su seksualiniais dalykais ir primena faktą, kad tiek Irma, tiek kita asociacijose iškilusi moteris yra jaunos našlės, kurių seksualinis gyvenimas apribotas. Galop sapno atomazgoje visa atsakomybė dėl Irmos ligos tenka Otto ir jo injekcijoms. S. Freudas teigia, kad sapne tokiu būdu jis atkeršija daktarui O. Rie už nemalonią žinią ir netiesioginį kaltinimą dėl netinkamo gydymo bei išsilaisvina nuo savo paties atsakomybės ir kaltės jausmo.

Analizuodamas šį sapną, S. Freudas daro pagrindinę prielaidą – sapnas saugo miegą ir išpildo tam tikrus norus. Sapno motyvas yra vidinis troškimas, o sapno turinys – haliucinacinis to troškimo išsipildymas. Sapnas apie Irmos injekciją buvo bandymas išsigelbėti nuo kaltės (bei W. Fliesso apkaltinimo), bandant suversti atsakomybę Otto ir jo injekcijoms.

Chrestomatiniu tapęs sapnas apie Irmos injekciją traukė visų kartų analitikų dėmesį. Šis sapnas ne tik pavyzdinis tuo aspektu, kad jame atsispindi tiek perkėlimas (W. Fliessas tuo metu buvo neabejotinai transferentinė S. Freudo savianalizės figūra), tiek kontrperkėlimas (S. Freudas sapnuoja savo pacientę), bet ir kaip itin turiningas kondensuotas pirmasis prasidedančios S. Freud savianalizės sapnas, pateikiantis esminius sapnavusiojo gyvenimo momentus, pergyvenimus ir pagrindinius sąmonės konfliktus. Panašiai kaip analitinis pacientas, pradėdamas savo analizę, „atneša“ savo pirmąjį sapną, taip ir šis S. Freud sapnas tapo svarbiu postūmiu tolesnei savianalizei, tik šiuo atveju ir pacientas, ir analitikas buvo tas pats asmuo – S. Freudas.

„Šiuo aspektu sapnas apie Irmos injekciją yra programinis visai serijai tolesnių atradimų, sudarančių psichoanalizę. Jis atveria tiek sapno struktūros, tiek sapno apie kūną identiškumą. Freudas patiria sąmonę, kurios kodeksą užsibrėžia įtvirtinti kaip nusikaltimo įrankį; nusikaltimo, iš kurio jam reikia išsiteisinti, nes tai simboliškai reprezentuoja, o metonimiškai talpina trokštamą nepasiekiamą motinos kūną. Bet ankstyvą 1895 m. liepos 24-osios rytą jo troškimas įgavo pavidalą: jis buvo pasiruošęs užvaldyti tą kūną simboliu lygmeniu, o iš tikrųjų kūnišku lygmeniu jis turėjo to kūno atsižadėti“ (Didier Anzieu „S. Freud's Self-analysis“, New York, 1986).

S. Freud vidinė raida tęsėsi. Jis toliau analizavo ir tyrinėjo savo sapnus, vaikystės atsiminimus, riktus, siekdamas identifikuoti psichologinius procesus (kondensaciją, perstūmimą, dramtizaciją, išstūmimą, regresiją ir t. t.) ir nustatyti, kurioje vietoje tai vyksta (sąmonė, ikisąmonė, sąmonė). Gilindamasis į neurozių etiologiją, ieškojo patogeninių pergyvenimų ankstyvoje vaikystės seksualinėse traumose ir rėmėsi suvedžiojimo teorija.

TĖVO MIRTIS

Praėjus daugiau kaip metams po istorinio „Irmos sapno“, 1896 m. rudenį išvargintas ligų ir senatvės mirė S. Freud tėvas. Sapnas naktį po tėvo laidotuvių „Jūs prašomas užmerkti akis / akį“ ir jo analizė atvėrė naujų įžvalgų. „Irmos sapnas“ atskleidė S. Freudui gilų jo kaltės jausmą, bet nesugebėjo parodyti tos kaltės priežasties. Ambivalencija autoritarinių figūrų atžvilgiu dar tik pleveno ore, bet nebuvo įmanoma sąmoningai ją suvokti. Gedėjimo procesas pastūmėjo S. Freudą į gilesnę savianalizę ir ryšių su tėvu peržiūrėjimą. Šiuo laikotarpiu vadinamieji „Romos sapnai“ atvėrė S. Freudui naujas savianalizės perspektyvas santykiuose su auto-

ritarinėmis figūromis ir vaikystės / jaunystės idealais. Iškilio naujų vaikystės prisiminimų iš Freibergo ir epizodų su tėvu.

Vienas jų, dažnai cituojamas įvairiomis progomis, – kai Jakobas Freudas pasakoja sūnui apie jaunystėje patirtą pažeminimą, buvo itin reikšmingas keliais aspektais:

- tapatinimasis su silpnu tėvu,
- apmaudas ant tėvo dėl jo pažeminimo, vėliau sąlygojęs silpno ir paklusnaus tėvo paveikslo atmetimą,
- išsilaisvinimas nuo tėvo – jei tėvas pasitraukia iš kelio stipresniam, sūnus gali tapti tuo stipresniu už tėvą ir rinktis savo kelią, sėkmingesnę negu tėvo.

Savianalizės procese S. Freudas galėjo prisiminti vis ankstesnius savo vaikystės epizodus ir svarbius to meto žmones. Anksčiau jo prisiminimai buvo iš latentinio ir paauglystės laikotarpio, o nauji epizodai siekė pirmuosius gyvenimo metus, kurie, S. Freudu nuomone, ir yra svarbiausi asmenybės formavimuisi. Naujų reikšmių įgavo S. Freudu brolis iš pirmos tėvo santuokos Emanuelis, auklė čekė Monika, vaikystės žaidimų draugai. Prisiminimai apie kelionę traukiniu kartu su motina S. Freudui padėjo išvelgti savo pasąmoninių incestinių fantazijų motinos atžvilgiu užuomazgas. Jis galėjo prisiminti, su koku priešišku sutiko brolio Julijaus gimimą ir kaip jo piktiems norams buvo lemta išsipildyti.

Praėjus metams po tėvo mirties, remdamasis savo naujomis išvargomis, S. Freudas pradėjo abejoti suvedžiojimo teorija, kurią pats prieš kelerius metus buvo sukūręs. Jam buvo sunku patikėti, kad visi pacientų pasakojimai yra istorinė tiesa; nebuvo kriterijų, kuriais remiantis pasąmonėje būtų įmanoma atskirti realų įvykį nuo fantazijos; pacientų psichotiniuose išgyvenimuose, kuriuose pasąmoniniai procesai visiškai paviršiuje, nebuvo prisiminimų apie realias seksualines traumas. Vėl visi paskutinių metų darbai,

mintys, įsitikinimai atrodė ant sugriuvimo ribos.

Mįslė buvo išspręsta pasitelkus mitą. Mitai, kaip ir sapnai ar fantazijos, yra norų išsipildymas. 1897 m. spalį S. Freudas rašė W. Fliessui: „Savyje aš irgi aptikau meilę motinai ir pavydą tėvui ir manau, kad ankstyvoje vaikystėje tai yra universalus reiškinys... Jeigu taip yra, mes galime suprasti karaliaus Edipo pavergiančią jėgą.“ Savianalizės medžiagoje S. Freudas iškristalizuoja savo infantilius edipinius jausmus tėvams. Tuo metu vienas iš S. Freudu pacientų, kenčiantis nuo įkyrių homocidinių minčių, atsiradusių po tėvo mirties, dar labiau patvirtina S. Freudu išvargas.

Paaiškinęs Edipo mitą, S. Freudas užbaigė trisluoksnią procesą:

- atskleidė universalią tiesą,
- atskleidė subjektyvią tiesą, rekonstruodamas savo praeitį,
- sukūrė psichoanalizę.

Tuo metu S. Freudas, pasitelkęs Edipo kompleksą ne tik atskleidė savianalizę, bet ir padarė išvargų, liečiančių antrinę ligos naudą, psichoseksualinės raidos fazes, pirminės scenos reikšmę. Jis iškėlė idėją, kad mitai, legendos ir religiniai įsitikinimai yra žmonijos vidinių miglotų percepcijų projekcijos į išorinį pasaulį ir pateikė psichoanalitinį laimės apibrėžimą: „Laimė yra pavėluotas ikiistorinių (t. y. infantilių) troškimų išsipildymas. Turtas negali atnešti laimės, nes pinigai nėra ankstyvųjų troškimų objektas.“

Tuo laikotarpiu S. Freudas galutinai įtvirtino pagrindines psichoanalitinio gydymo technikos taisykles, atsisakė sugestinių metodų ir pasipriešinimą pradėjo traktuoti ne kaip kliūtį, o kaip analitinio proceso sudedamąją dalį.

Metai po tėvo mirties buvo pats intensyviausias savianalizės laikotarpis. Aštria neuroanatomo akimi S. Freudas tyrė reiškinis, susijusius su seksualumu ne tiek kaip malonumų šaltiniu, bet kaip žmogiškųjų ryšių sistema, kurioje susi-

pina lytys, kartos, gimimas ir mirtis. Niekas negali išvengti likimo būti savo tėvo ir motinos vaiku, trokšti tėvo mirties, o po jos, pačiam tapus tėvu, kartoti visą ciklą iš naujo.

Savianalizės procesas buvo jaudinantis ir, kaip kiekvienas kūrybinis procesas, kėlė kraštutinius jausmus. Laiške (1897 m. spalį) W. Fliessui, su kuriuo tais metais dalijosi savo išgyvenimais, S. Freudas rašė: „Neįmanoma perduoti šio darbo intelektualinio grožio... Aš gyvenu vien dėl vidinio darbo... Aš pats esu sau svarbiausias pacientas...“, o jau po mėnesio aprašo kitą būseną: „Aš galiu analizuoti save tik naudodamasis objektyviu žinojimu (lyg būčiau pats sau svetimas). Tikra savianalizė yra neįmanomas dalykas; kitaip iš viso nebūtų ligos. Kadangi aš vis dar susiduriu su įvairiais savo pacientų keblumais, tai verčia mane tęsti savo analizę.“

Galvojant apie kūrybiškumo ištakas ir įkvėpimo šaltinį, būtų galima remtis keliomis analitinės teorijos kryptimis. Paties S. Freudo teigimu, jo savianalizės ir kūrybiškumo pagrindas buvo pregenitalinių komponentinių instinktų sublimacija ir edipinio objekto perstūmimas. Mąstant kleinstiniu būdu, būtų galima teigti, kad toks kūrybiškumas ir siekis sukurti ką nors naujo yra bandymas pašalinti žlugdantį destruktivių impulsų ir primityvaus pirminio nerimo poveikį. Kalbant apie S. Freudą neabejotinai reikia pridėti jo tėvo mirties poveikio galią ir visą gedėjimo darbą, paties S. Freudo aprašytą vėlesniam veikale „Gedėjimas ir melancholija“. Antrojo „Sapnų aiškinimo“ leidimo pratarmėje S. Freudas rašė: „Ši knyga vėliau turėjo man svarbią asmeninę reikšmę – reikšmę, kurią suvokiau tik po to, kai knygą užbaigiau. Aš supratau, kad tai buvo dalis mano paties savianalizės, mano reakcija į tėvo mirtį – tai yra atsakas į svarbiausią įvykį, skaudžiausią praradimą vyro gyvenime.“

Tas, kurį mirusysis palieka, gedėjimo proceso metu gali perdirbti ir konfliktą, susijusį su ambivalencija prarastos figūros atžvilgiu, ir priklaus-

somybę, susijusią su autoritetais. Jeigu šio proceso metu jis imasi kurti naujus darbus, tai nustoja jaustis kieno nors vaiku ir tampa savo naujų atradimų kūrėju, t. y. tėvu. Kitaip tariant, sukurtas kūrinys užima mylimo, bet prarasto objekto vietą.

Kiekvienas kūrėjas ar atradėjas savo kūrybos kelyje turi nugalėti du pasipriešinimus. Pirmas yra epistemologinis pasipriešinimas: mūsų turimos žinios visada veikia kaip inercija, stingdanti mūsų gebėjimą atskleisti ką nors nauja. Ką nors tirti ar atskleisti reiškia prieštarauti. Tam taip pat reikia atsisakyti žinių, įgytų begyvenant kartu su kitais bendraminčiais. Atradimai reikalauja to atsižadėti, vienam sugrįžtant į ankstyvuosius psichikos klotus. Taigi kūryba ir atradimai reikalauja vienatvės ir izoliacijos.

Antrasis pasipriešinimas susijęs su paralyžiuojančia abejojimu dėl naujų idėjų vertės, savo paties, kaip kūrėjo, vertės ir sugebėjimu savo kūrybą išviešinti ir parodyti kitiems. Šis antrąjį pasipriešinimą galima įveikti tik su kitų žmonių pagalba. Reikia paramos, kito tikėjimo, žavėjimosi – t. y. veidrodžio, patvirtinančio tiek kūrėjo, tiek kūrinio vertę.

S. FREUDAS ir W. FLIESSAS

Taigi neišvengiamai reikia pakalbėti apie W. Fliesso reikšmę tiek S. Freudu gyvenime, tiek savianalizės, tiek visos psichoanalizės kūrimo procese.

W. Fliessas, dvejamis metais jaunesnis už S. Freudą, savo socialine padėtimi, tautine priklausomybe, profesiniu požiūriu buvo artimas S. Freudui. LOR gydytojas, gyvenęs ir praktikuojęs Berlyne, amžininkų liudijimais buvo ekstrordinarinė, charizmatinė asmenybė, pasižyminti itin plačiais interesais, neeilinėmis ambicijomis ir idėjomis, neretai balansuojančiomis ties mokslinės fantastikos riba. S. Freudas susipažino su W. Fliessu 1887 m., praėjus metams po savo vedybų. W. Fliessas pačioje pažinties pradžioje

S. Freudui padarė labai didelį įspūdį. Ryšys su J. Breuriu, kuris iki tol ilgą laiką buvo svarbi, taip pat idealizuota tėviška figūra, jau buvo nutrūkęs, ir W. Fliesso idealizavimas atspindėjo tą didžiulį poreikį vėl rasti idealizuoti tinkamą objektą. Marta su kiekvienu nauju nėštumu (per pirmus 8 metus po vedybų gimė 6 vaikai) vis labiau įsitraukdavo į namų ir motinystės rūpesčius ir niekada netapo S. Freudo kūrybinių ištakų ir idėjų įkvėpėja. Be to, kasmet gimstantis kūdikis S. Freudui galėjo pasąmoningai su kartėliu priminti tėvų šeimą, kur jis labai trumpai galėjo pasidžiaugti pirmagimio ir vienintelio vaiko šeimoje idiline laime.

W. Fliessas užtemdė visus iki tol buvusius autoritetus (E. Bruecke'ė, J. M. Charcot'as, J. Breuris) ir tapo S. Freudui dvasiniu vadovu, kritiku, bendraminčiu, įkvėpėju ir netgi asmeniniu gydytoju. S. Freudas patikėjo W. Fliessui ir sielos paslaptis, ir kūno negalias. Ryšys buvo palaikomas vos ne kasdieniais laiškais ir retais susitikimais, kuriuos abu labai skambiai vadindavo „kongresais“ ir kurių S. Freudas su nekantrumu laukdavo: „Mano džiaugsmas aptemdytas, ir viskas, ką aš galiu pasakyti, yra tai, kaip aš laikiu mūsų kongreso, kuris numalšins mano alkį ir troškulį.“ Be abejo, idealizuoto W. Fliesso įsitraukimas S. Freudui padėjo išlaikyti narcisistinę pusiausvyrą, apsaugojo nuo priešišku jausmų bei konkurencijos ir slėpė be galo didžiulę psichologinę priklausomybę. „Jūsų pagyrimai prilygsta nektarui ir ambrozijai,“ – rašė S. Freudas W. Fliessui 1894-aisiais, metai prieš „Irmos sapną“. Ketveriais metais vėliau: „Jūsų mieguistumas paaiškino mano panašią būseną... Kaip būtų puiku, jeigu ši nuostabi artumo harmonija tarp mūsų būtų viską apimanti; aš visada žinočiau, kaip jūs jaučiatės.“

S. Freudas savianalizėje galima rasti visus įprastai analizei būdingus komponentus: sapnus

ir jų interpretaciją, laisvas asociacijas, vaikystės prisiminimus ir prototransferentinę figūrą – W. Fliessą su itin stipriai idealizuotu perkėlimu. Galima manyti, kad S. Freudas regresija, kurią pagilino ne tik jo sudėtinga profesinė situacija savianalizės laikotarpiu, bet ir asmeninis gyvenimas, kuriame susipynę mirtis ir jo paties vaikų gimimai, leido iš naujo pajauti daugelį vaikystės konfliktų ir sudėtingų išgyvenimų. W. Fliessas tapo ne tik idealizuotos pregenitalinės motinos, perstumtos iš deidealizuotos Martos (genitalinės motinos, kaskart išduodančios savo pirmagimį sūnų, kai dalija meilę ir dėmesį jaunesniems vaikams) įsikūnijimu, bet ir vėl atgimusiu jaunesniu broliu Julijumi ar beveik vienmečiu S. Freudas vaikystės žaidimų draugu sūnėnu Johnu. Žinoma, ir idealizuotu narcisistinio „dvynio“ įsikūnijimu.

Gal vyriausiojo vaiko padėtis gausioje šeimoje ir nebuvo tokia išskirtinė, o motinos meilė sūnui – tokia giedra, jei laiške būsimajai žmonai S. Freudas rašė: „Man atrodo, kad žmonės mato kažką svetimo manyje ir tikroji to priežastis yra, kad savo jaunystės metais aš niekada nesijaučiau jaunas, o dabar, artėdamas prie brandaus amžiaus (30), aš negaliu iš tikrųjų subręsti.“

Intensyvaus perkėlimo našta, kuriai buvo būdinga itin gili regresija, sąmoningai teigiama, o pasąmoningai – agresyvūs jausmai buvo per sunki abiem pusėms. Ilgalaikė draugystė su W. Fliessu baigėsi neslepiamu priešišku ir abipusiais kaltinimais. Tai dėsninga, kaip ir analizuojant kiekvieną neišspręstą perkėlimą. S. Freudas dar laukė panaši istorija su C. G. Jungu, o vėliau su S. Ferenczi.

Vis dėlto 1900 m. pasaulį išvydo S. Freudas savianalizės kūrinys – „Sapnų aiškinimas“, – „vertingiausias iš visų atradimų, kuriuos man pasisekė padaryti. Įžvalga, tokia kaip ši, gali pavykti tik vieną kartą gyvenime“.